

Zsidó Ferenc

VÁLASZTOTT ÉLETEK¹

– Tamás Kincső: Módos asszony üres kézzel –

Tamás Kincső regénye² újabb eklatáns példája annak, hogy nincsenek általános érvényű igazságok, csak egyszemélyesek, ezek pedig alig-alig érintkeznek, inkább kizárják egymást. A *Módos asszony üres kézzel* azt mutatja meg, hogyan fut zátonyra a legelszántabb szeretet is, ha hiányzik az empátia, egymás világa elfogadásának képessége. Ugyanakkor relativizálja a szülőföld-mítoszt, azt sugallva, hogy talán nem egészen ördögtől való dolog, ha valaki új hazában, új társadalmi közegben keresi boldogulását. A könyv a szülő-gyermek kapcsolat rákfenéit is bemutatja, mindezt egy alig nyolc napot magába foglaló amerikai történet keretein belül.

A könyvet a három főszereplő váltakozó, egymástól független, de ugyanazt a történetet körüljáró, átértelmező monológja alkotja.

Sára, a hatvanas éveiben járó székely asszony kimegy Amerikába a 10 éve nem látott Csabikájához, akitől nem békében vált el. Haza akarja hozni, fia életének részleteit meg is tervezte már: bennvaló van a faluban, a szomszédnak, Palinak panziója van, a fogorvossal együttműködve beindítanák a fogászati turizmust. Vérmes reményekkel száll fel a repülőre, viszi, amit vihet magával Székelyföldről: házi szótttest és zakuszkát.

Otthon hagyja a férjét, Józsit, aki a kollektív idején gépész volt, a rendszerváltás után földművessé vedlett, de sosem tetszett neki ez az életforma, így hát elzüllött.

Sárát megérkezésekor eléggé sokkolja fia helyzete: „Gyerek? Feleség? Egyikről sem tudtunk.” Magas szinten űzi az érzelmi zsarolást, próbálja a fiát megfogni: hogy például az apja miatta iszik, hogy a nagymama abba halt bele, hogy ő elhagyta a szülőföldjét, hogy ők szülőként mennyit gürcöltek az egyetem miatt, ő viszont abbahagyta a tanulmányait, s hogy az ideutazásra is elköltötte a fél vagyonát...

1 A szerző a kritikát az NKA Schöpflin Aladár ösztöndíjas programjának keretében írta.

2 Mentor Könyvek, Marosvásárhely, 2017.

Eközben az otthon maradt Józsi kissé felszusszan, örül, hogy nem szekálják, végre úgy élhet, ahogy akar. Felesége a cigaretta és sör adagját szigorúan megszabja (erre elsősorban azért van szükség, mert Józsi cukorbeteg), de némi plusz pálinkához sikerül hozzájutnia. Betegsége miatt egyébként betegnyugdíjas (felesége szerint azóta: „csak a tévé s a heverés”).

Falusi viszonylatban nonkonformistának nevezhető, a közösség kereteit szűknek találja. „Nálunkfelé szombaton fürödnek a népek. Szombat este, hogy vasárnap a templomba tisztán ülhessenek be, ünneplő ruhában. Na, de én nem járok templomba. Akkor fürdök, amikor akarok.”

Monológjaiból az is kiderül, nincs érdemi kapcsolat köztük, bezárkózva, elhidegülten élnek: „Nekem nincs feleségem. (...) Az nem feleség, aki nem a férjével hál.” Az alkoholgözös férfi megvetően nyilatkozik Sáráról, tervét sem sokra tartja: „Megnézem én, hogy mikor jön haza a fia, hogy a tehén seggét bújja. Asszonyok. Sötétítő s függöny. Az.”

Csaba örül is meg nem is az anyjának. Megszökött előle, mert nem akarta azt az életet élni, amit rákényszerített. Most próbálja bizonygatni neki, hogy jól érzi magát választott hazájában: „Itt van az én szabadságom. Ilyen jól nem éltem soha.” Csaba és Margaret története tipikus bevándorlós sztori: a munkahelyen (vendéglátózás) megismerkedtek, aztán a lány felajánlotta, hogy vegye feleségül, ha amerikai állampolgárságot akar – az apja is így szerezte meg. „Strapabíró kis nő, derűs, tetszik.”, mondja Csaba róla, az anyjának azonban antipatikus: „Mondom Csabinak, nem lesz ennek jó vége, mert ez a nő nem csinál semmit. (...) Csak vásárol, tévét néz és cigarettázik.”

Csaba így szorult helyzetbe kerül: „Nehéz két nővel egy fedél alatt, sok is már.” „Anyám hazautazik, véget ér a nyomott hangulat.” Később ezt így variálja: „Elegem van. Meguntam a fejével gondolkodni, hogy mit szól ehhez, mit szól ahhoz.” „Margaretnek elege van anyámból. (...) Tevékeny, aktív nő, de most nem leli a helyét.”

Sára amolyan matrónatípus, aki megszokta, hogy ő irányítja a dolgokat, és nehezen emészti meg, ha valami nem úgy történik, ahogy ő elképzelte. Próbálja előadni, hogy a panzió, s hogy ott Csaba feleségének is állása lehetne, de a fiatalok nem lelkesednek. Amikor felismeri, hogy terve füstbe ment, csalódott és sértődött, de pragmati-

kus lénye máris módosít az elképzeléseken: „Eladom a templomkerti bennvalót, s a pénzt elküldöm Csabinak.”

Csaba próbálja megmutatni anyjának Amerika szépségeit, de az kevésbé érdeklődő, például elutaznak Margaret szüleihez (maga a látogatás nem tesz hozzá érdemben a könyv cselekményéhez, inkább csak a *coloure locale* megteremtése szempontjából izgalmas). Az út során mesélik el, hogy a tengerparton esküdtek meg (mint a pogányok, gondolja az anyja). Csaba feketén dolgozik. Kábítószereszik. (Már otthon, Székelyföldön kipróbálta, Amerikában rendszeresen azzal dobja fel a kedvét. Teherbe esése előtt Margaret is. Ő most beéri pár szál cigarettával. Margaret szüleihez utazva, közös megegyezéssel elszívznak egy utolsó hasist, és Csaba is búcsút int a narkónak: így komolyodik, készülvén az apaszerepre).

Margaret apja magyar, így Sára tud értekezni vele, viszont Margaret olykor tüntetően ki akarja zárni anyósát a társalgásból, és angolul szól Csabához. (Érdekes lenne, és a könyv többszólamúságát tovább erősítené, ha Margaret tört magyarságú monológjait is olvashatnánk).

Margaret szülei is felajánlják, hogy a baba születése után odaköltözhetnek, Sára is ugyanezt szajkózza, a fiatalok azonban döntenek: egyikükből sem kérnek. „Saját étteremről álmodom”, mondja Csaba. „Nem vágyom a tehenekre. Dacia kipufogóra.” „Nem a mi dombjaink, a Kárpátok a világ közepe.”

„Mindenki maga választ életet”, összegzi beszélgetésüket Margaret anyja, és ez akár a könyv sommája is lehetne. Sára rájön, hogy illúziókat kergetett, s most, amikor azokat szertefoszlani látja, dühében mindenkit vádol, önmagát és fiát kivéve: „Az én fiam udvarias, tisztelettudó gyerek volt. Amerika megváltoztatta.”

Az utolsó napokban egyre sértődöttebb, a fiatalok pedig egyre feszélyezettebbek, így szinte megváltásként érkezik a hír, hogy Józsiit kómában találták meg az útszélen. A hírtől Sára letargiába esik – mert hát, ugye, mit szól a falu –, aztán önsajnálata: „Azt se bánám, ha lezuhannék. Hazaérek, csak a baj. Rám már semmi jó nem vár.” Kéthetesre tervezett látogatását megrövidítve hazarepül.

Józsi szerint felesége egy „zsarnok sárkány” és most kihasználja a szabadságot. Még a füves cigit is kipróbálja: „Hogy az istenben maradt ki az életemből?” Egy hétig kedve szerint él – és úgy is végzi: részegen,

az árokparton: hipotermia, alkoholemérgezés, sokk a magas vércukortól. Amire Sára hazarepül Amerikából, az orvosok csak a halál beálltát tudják közölni vele. A sors iróniája: Sára a fiát akarja „megmenteni”, pedig saját házasságát kellett volna. (Amint a házastársak monológjaiból kiderül, egyvalami közös bennük: a frusztráció, amiért Csaba Amerikába emigrált: „fiunk megszökött a jóból... a fél falu rajtunk röhög”.)

A szerző jól kiaknázza a monológokban rejlő lehetőségeket. Több eseményt, képet láttat mindhármuk szemszögéből (pl. disznóvágás) és jól megfigyelhetők a hangsúlyeltolódások, a másféle interpretálás, az egymás mellett való elbeszélés, félreértés/félremagyarázás. A könyv ugyanakkor a monológ, mint beszédforma korlátait is megmutatja: primér információk közlésére nem mindig alkalmas.

Megjegyzendő még, hogy a Csaba-monológok olykor kevésbé sikerültek és hitelesek, mint a Sára- és Józsi-monológok (talán kissé nőiesek?)

Csaba minduntalan összehasonlítja a székelyföldi életformát az amerikaival – és az utóbbit rendre vonzóbbnak találja. Például a nők viszonylatában: „Életük fele főzéssel, mosogatással telik. Amerikában egy anya sétálni jár a gyerekével a parkba...”

Egyik állítása az, hogy szereti Amerikát, s egy porcikája se kíván hazamenni, ugyanakkor sokat nosztalgiazik: „Meglehet, többé az életben nem látok platin sült síklisztból készült puliszkát.” Máshol efféle elmarasztaló kritikát fogalmaz meg a székelységről: „A székely olyan, hogy minden kell neki, amit az Isten ingyen ad.” Igen, elég lesújtó a könyv székely faluképe – ebben érdekes módon nagyfokú egyezést mutat a három monológ. Előregedésről, a hagyományok kiveszéséről, züllésről olvashatunk. Józsi a maga delírium tremensével szinte kiemelkedik a hétköznapokból, de neki is vannak efféle magvas megállapításai, hogy: „Sok a cigány, sok a lopás a faluban, elintézte a kormány a segélyekkel. (...) Népszámláláskor mind magyar az egész. Ilyent nem baszott a világ: a községben hét cigány van.”

A könyv nem akar megoldani semmit helyettünk, csak felvillant problémahelyzeteket: ezek részint családiak (szülő-gyerek, férj-feleség), részint kisközösségiak, részint egyetemesek. Az emigráció, a vendégmunkás-lét Székelyföldet régóta sorvasztja, ezért elsősorban magunk vagyunk felelősek, sugallja a könyv. A hagyományt össze kellene

egyeztetni a modernitással és olyan alternatívát kínálni, ami a felnövő nemzedékeknek is vállalható életmodellt jelenthet. A könyv nem „hal bele” ezekbe a társadalmi problémákba, nem egy önsajnáló, porlik mint a szikla-típusú narratíva ez, a szerző tudatosan változatos világnézeti és nyelvi eszköztárral operál. Például van egy erőteljesen erotikus vonal, ami Csaba monológjaiban jelenik meg, eléggé szókimondó módon: „prémium zuhany – szopással”.

A cím arra utal, hogy ez a könyv inkább Sára története. És valóban, a protagonista mintha ő lenne, de aztán az események meghaladják, csak sodródik az árral. Szeretetet és empátiát kellett volna hoznia Amerikába (és azt kellett volna hagynia otthon is), ehelyett csak fixa ideái irányították. Végül elsősorban önmaga és férje lett eme fixa ideák áldozata, a fiuk kapott még egy esélyt. Vagy számára is csak egy fixa idea, hogy Amerikában jobb, mint Székelyföldön?

Labirintus (1985, bronz)